

AMERİKAN EDEBİYATINDA ZENCİLER

Sencer Tonguç

Kızılderililer için onyedinci yüzyılın başında beyazlarla eşit şartlar altında başlayan münasebetler, tedricen bu ırka mensup bütün kabilelerin sosyal ve kültürel bakımlardan gerilemesi, evvelâ Birleşik Devletlerin sınırlarında yaşayan vahşiler, nihayet de Amerikan hükümetinin ianesi ile hayatını idame ettiren dağılık guruplar haline düşmeleri ile sonuçlandı.

Buna mukabil zenciler kölelik seviyesinde başlayıp devamlı olarak yükselmişlerdir. Bir parçası olduğu Batı ve Merkezî Afrika kültüründen koparılıp her türlü tahsil ve ilerleme imkânları kendisine kapalı tutulan zenci Amerikadaki hayatına kendi müessesesi ve geleneklerinden mahrum, beyaz efendisinininkilerin de dışında başladı. Bütün bunlara rağmen kızılderili kabilelerin kültür mirası eriyip giderken zenci kölelerin kültür hazinesi gittikçe zenginleşmiştir. Bugün Navaho, Cherokee ve Ojibwa'ların mitolojisi ve sanatı Amerikan medeniyetinin akışı dışında kalmış, ancak antropolojik araştırmalar ve turistler için bir ilgi kaynağı haline düşmüştür. Onyedinci yüzyılda kuzey Amerikada beyaz göçmenlerle kızılderililer arasında ekonomik ve basit bir seviyede kültürel temaslar vardı; fakat İspanyol ve Fransız göçmenlerin aksine, İngilizler yerlilerle evlenmediler ve onlara hristiyanlığı kabul ettirme gayretleri de (zaten bu hiçbir zaman İspanyolların katolik mezhebini yayma politikası gibi metodlu ve enerjik olmamıştı) boşa çıktı. Yeni cumhuriyetin sınırları dışına atılan -Başkan Jackson'ın Cherokee'leri Georgia'dan Oklahoma'ya sürmesi bunun unutulmaz misallerinden biridir- kızılderili kabileler kısa zamanda beyazlara muhtaç duruma düştüler.

Zenci ise daha başlangıçtan itibaren beyazların dünyasının içinde yaşadı. İster istemez beyaz efendisinin dilinden, kanından, kültüründen birşeyler ona geçtiği gibi, beyazların da -bilhassa Güneyde- hayatlarının, dünyalarının bir parçası haline gelen zencilerden etkilenmemeleri imkânsız oldu. Bu yazının maksadı onyedinci yüzyıldan itibaren zencilerin Amerikan cemiyeti içindeki değişen rol ve mevkiine kısa bir göz atmaktır.

Çağlar boyunca birçok ülkelerin edebiyatı için zenci bir yabancı olmamıştır. Eski Yunanlılar, Romalılar, Persler, Araplar, Fransızlar, Almanlar, İngilizce konuşan milletlerin hepsi, şu veya bu şekilde, zenciyi şarkı ve hikâyelerin konusu yapmışlar, hiç olmazsa ona rol vermişlerdir. Bu, Amerika Birleşik Devletlerinde bilhassa önemli olmuştur.

Eski Yunanlılar ve Romalılar onu bazen Etiyopyalı, bazen de Araplarla karıştırmışlar, fakat hiç kimsenin nazarında bir isim olmaktan ileri gidememiştir. Ortaçağ tasvirleri de gerçeği aksettirmez: Afrika müslümanların yaşadığı yerdir ve zenciler onlarla karıştırılır; hepsi şeytanın çocuklarıdır. Renaissance edebiyatında zenci ilk olarak İspanyada boy gösterir ve beklenebilecek bir şekilde oradaki Araplarla aynı soydan sayılır. Romanslar, tiyatro oyunları ve pikaresk romanın ilk örneklerinde de durum aynıdır.

Kölelik aleyhindeki mücadele henüz başlamamışken zencinin edebiyatı bir yer sahibi olduğunu söylemiştik. Yazarlar zencilerin ve kızılderehillerinin şahsında medeniyetin bulaşıp bozmadığı, tabiat halinde yaşayan asil ruhlu insanlar bulduklarına inanmışlardı. Fakat zencileri en ustaca ve çok yönlü olarak takdim edenler -hernekadar işe iptidai bir şekilde başlamışlarsa da- Amerikalılar olmuştur. Tabii, zencilerle olan ilişkilerinin mahiyeti düşünülürse, bunun hayret edilecek bir yönü yoktur. Amerikalı zenci dünyanın başka kısımlarındaki renkdaşlarından farklıdır. Kendisi belirli bir muhitin, beyaz bir medeniyetle uzun ve yakın bir temasın mahsulüdür. Amerikalılar, kölelik müessesesinin mevcudiyeti dolayısıyla ister istemez başka hiçbir beyaz için bahis konusu olmayacak bir şekilde onunla haşır neşir olmuşlar, ve bu ilişkilerden ve zencilerle beraber yaşamının yarattığı sosyal ve siyasi çalkantılardan geniş ölçüde etkilenmişlerdir.

Zencilerin sosyal bir ünite olarak içinden geçtikleri ilk tekâmül safhalarından biri -kızılderehiller ve Amerikan medeniyetinin sınırlarını genişleterek onun öncülüğünü yapan beyazlarla birlikte- Amerikan halkının dünya edebiyatının temel tiplerine katkısı olmalarıdır. Bu noktaya dahi kolay gelmediler. Zencilerle olan ilişkiler konusunda cari olan tutumları şöyle sıralayabiliriz:

1/ İç Savaş öncesi: köleliği savunan veya ona hücum eden görüşler.

2/ İç Savaş takip eden yıllar: beyazlarla siyahlar arasında ayırım ve ona karşı eşitlik görüşü.

3/ Çağdaş görüşler: ırk ve kültür ayırımı ve buna son vermek isteyen kültürel demokrasi görüşü.

Şimdi bu safhaları sırayla ele alalım. Onyedinci yüzyılda kuzey Amerikaya gelen beyaz göçmenler edebiyat adı verebileceğimiz bir şeye sahip

değildirler: elimizdeki vesikalar hatıralar, vaazlar ve seyahatnamelerden ibaret olup bunlara çoğu dinî olan birkaç ta şiir katılabilir. Zencilerin ve köleliğin adı erken geçer: John Smith'in 'Genel Virginia Tarihi' (1624). Köleliğe muhalifler de çabuk ortaya çıkar, fakat bu muhalefetin sebebi zencilere duyulan sempati ve merhamet değil, bu sistemin beyaz göçmenleri tembellik ve gevşekliliğe sevkedeceği korkusudur. Daha sonraları Washington ve Jefferson hürriyet ve fırsat eşliği sağlamakla iftihar eden bir ülkede köleliğin varolmasının yarattığı çelişkiye işaret ettiler. Bunlar nasıl bir meselenin doğmakta olduğunun âlâmetleridir. Çeşitli risalelerde ve tarihî vesikalarda zikredilmelerinin dışında zenciler edebî eserlere de yerleşmektedir; fakat bu genellikle komik rollerde olup zenci çok yönlü bir insan olarak düşünülmemekte, hisleri, ümitleri, bir iç dünyası olabileceği kabul edilmemektedir.

Halbuki sosyal bakımdan İç Savaştan önce dahi zenciler büyük bir çeşitlilik gösteriyorlardı:

1/ Hür zenciler (1790'da zenci nüfusun beşte biri): Bunların çoğu kuzeydeydi, bir miktarı da Yeni Orleans, Charleston, Savannah, Mobile gibi önemli Güney şehirlerinde. Bunlar büyük bir zorlukla elde ettikleri mevkie katı bir orta sınıf tutumu ile sarılmışlardı. Geride bırakmış oldukları köleliğin korkusu içinde yaşıyorlar, yeni şartların kendilerine kazandırdığı imtiyazları kıskançlıkla korumağa çalışıyorlardı. Bunun neticesi köle durumundaki renkdaşlarından ısrarlı bir şekilde uzak durmaları ve hiç olmazsa görünüşte onların problemlerine kayıtsız kalmaları oldu.

2/ Gerideki kalabalık köle cemiyetinin üst tabakası: beyazların evlerindeki uşaklar ve oda hizmetçileri. Rahat bir hayat süren bu küçük gurup efendilerinin hareket tarzlarını ve hayat görüşlerini taklid ediyor, hem zenci işçileri hem de aşağı tabakadan beyazları hakir görüyorlardı.

3/ Orta tabakadaki hizmetçi ve zanaatkârlar: dadılar, bahçıvanlar, ahçıları, demirciler, marangozlar gibi.

4/ Alt tabaka: zenci tarla işçileri.

Hürriyetlerine kavuşmak için çırpınan zencilerin ortaya çıkardıkları bir edebî tür 'köle hikâyesi' dir, 1703 ile 1944 yılları arasında altıbinden fazla örneği görülüyor. Bunların bazıları tamamen hayal mahsulü, bazıları dikte edilip sonra edebî bir şekil verilmiş hatıralar, bazıları da gerçek otobiyografilerdir. Bunların arasında zenci filozoflar tarafından yazıldığı iddia edilen otobiyografiler de vardır.

Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda birçok Amerikalı beyaz yazarı ilgilendiren noktalar, 1/ «vahşi zencilerin» temsil ettikleri egzotik dün-

ya, 2/ kölelik müessesesinin utanç vericiliğidir. Birinci husus romantik bir klişenin devamına, ikincisi ise kölelik aleyhinde yaygın neşriyata yol açtı.

1821'de James Fenimore Cooper «Casus» adlı romanında sonraki birçok Caesar, Hector ve Jupiter'in prototipi olan Caesar adında bir zenci karaktere yer verdi. Cooper, kızılderilileri tasvirde gösterdiği başarıyı -bu işin öncüsü olduğu düşünülürse- zenci için de gösterdi. Bu tipi çok derin bir şekilde veya kusursuz bir şekilde işlediği söylenemezse de sempati ile ele aldığı muhakkaktır. İnsanı tarafları ne kadar kuvvetli olursa olsun, Güneyli yazarların hiç yapamadığı bir şeyi yapmış, siyahların da beyaz efendilerinden farksız olduğunu ima etmiştir.

Caesar karakterini ciddi bir şekilde ele almış olmasına rağmen, Cooper onu komik bir tip olarak karikatür şeklinde çizmekten kendini alamamıştır: Caesar'ın kafası bâtil inançlarla doludur, fakir beyazlara tepeden bakar, beyaz aristokrasiye hayrandır.

Zenciler hakkında sathî bir görüşe sahip yazarlarda müşterek olan bir zaaf zencileri komik, munis ve aşağı görmeleridir; yaratılan intiba beyaz efendileriyle yakın ilişki kurabilmenin onlar için bir talih eseri olduğudur. Genellikle söylenebilecek şey İç Savaştan önce zenciler hakkında yazılanların dikkati çeken tarafı yüksek kalitelerinden ziyade sayılarının bolluğudur.

Kimse zencinin etrafındaki olaylara gösterdiği tepkiyi kaydetmez; kimse efendilerinin yanından uzak olduğu zaman zencinin neler düşünüp söyleyebileceğini tahayyül etmez. Bunları yapabilecek kabiliyete sahip yazarlar böyle bir şeye teşebbüs etmediler; bu konuya büyük bir ilgiyle, ihtirasa eğilmiş olan reform taraftarları ise objektiflikten ve sanat kabiliyetinden mahrumdurlar. Romancı zenciyi işe yarayan bir kukla, çok defa bir palyaço olarak çizdi. Reformcu ise zenciyi sızıldanan bir filozof veya ıstıraplarına bir kahraman edasıyla tahammül eden bir hristiyan olarak gösterdi.

Fransız İhtilâlinin yarattığı hava kölelik aleyhinde zaten mevcut olan cereyanı kuvvetlendirdi ve 1800'den sonra Fransa, İngiltere, Almanya ve Amerika'da bu konuda geniş bir edebiyat ortaya çıktı; çeşitli dernekler ve fertler antolojiler neşrettiler. Birçoğunun isteğinin zenciyi realist bir şekilde tanıtmak değil onu hürriyete kavuşturmak olduğunu görüyoruz: gayretler onu her yönden efendisine eşit göstermeğe çevrilmiştir. Köleliğe karşı savaşanlar nazarında Afrikalılar siyah derili beyazlardır, hem de idealize edilmiş beyazlar.

Bu zencinin dili sunîdir; bir âlim gibi konuşup bir filozof gibi düşünür. Halbuki bütün şahsiyetinin, ruhunun beyaz efendisi tarafından ezildiği iddia edilmekteydi. O takdirde bu geniş kültürü, ruh asaletini, cesareti nereden bu-

luyordu? Köleliğin kötülüğünü anlatan romanlar köle hayatının eski nesir ve nazım tasvirlerinin tabii bir gelişimidir: hissi ıstırap sahneleri, haşin efendi tipleri, pislik içinde yüzen kulübeler, zencilerin çiftliklerdeki sefil hayatları hep bu kaynaklardan geldi.

Propagandist eserler arasında bir tanesinin tesiri edebî değerini kat kat aşacak kadar büyük olmuş, Harriet Beecher Stowe'un 'Tom Amcanın kulübesi' adlı bu eseri bir bakıma köleliğe hücum eden veya onu savunan romanlar tufanına sebep teşkil etmiştir.

Kölelik müessesesine duyduğu büyük hiddet, Mrs. Stowe'un tarafını tutan bütün yazarlar için bir handikaptır: bu hisler hepsini karakterlerini ya tamamen masum ya da birer canavar olarak göstermeğe sevk etmiştir; bu da eserleri sanat yönünden zayıflatır. Fakat Mrs. Stowe'un eserinin kahraman ve dramatik bir yanı ve insanî yönden büyük bir samimiyeti vardı, ve hiçbir Güney propagandası onun hikâyesinin ve iddialarının tesirlerini silemedi.

'Tom Amcanın Kulübesi' hakkındaki fikirleriniz Amerikanın kuzeyinden mi yoksa güneyinden mi geldiğinize bağlıydı. Diğer taraftan inkâr edilmeyecek husus Mrs. Stowe'un romanını yazmak için birçok vasıflara sahip olduğuydu: pekçok kaçak zenci ile konuşmuş, ve zenci liderleri ile yakın ilişkiler kurmuştu. Fakat bilgisi gene de bir dereceye kadar sathî, konuyu işleyişi de hissi ve sansasyonel kaldı. Muazzam tesirine rağmen bugün 'Tom Amcanın Kulübesi'ne bir sanat eseri olarak hayranlık duymak güçtür. Didaktizmi çok kaba, gerçekçiliği zayıftır. Tom Amca'nın kendisi dahi, arada sırada bir insan olarak görülse bile, genellikle kölelik felâketine karşı vakur bir protestonun sembolünden başka bir şey değildir. Eserde her karakter didaktik bir maksada hizmet eder; herbiri köleliği yıkma politikasının et ve kemiğe bürünmüş şeklidir.

Kölelik konusunda tartışma sürüp gittikçe Güney romanının havası ve tutumu değişti. İlk romanların ağır temposu kaybolup yerini köleliğin resmî savunma teorisinin heyecanlı örneklerine bıraktı. Bunlara göre köleler mesuttur, bütün gün banjo çalıp şarkı söylerler. Köle zenciler esasında sahiplerine yük oldukları halde Afrikadan getirilmiş olan ve nafakasını temin edemeyecek durumdaki bu barbarları ortada bırakmamak için kölelik müessesesi ayakta tutulmaktadır. Güneyli romantiklere göre Güneyin mesut hayatında zenci hayatından memnun renkli bir figürandır.

'Tom amcanın Kulübesi'nden sonra Güney romanının propaganda yönü ağır basmağa başladığı gibi gerçeği değil de savundukları tezi haklı gös-

termek gayreti Kuzeyli ve Güneyli yazarları sanat yönünden baltaladı. Güneyli yazarlar haksızlığa uğramış ve yanlış anlaşılmiş insanlar edasıyla konuşurken Kuzeyliler de hissi bir şekilde zencileri savunmak için hiçbir aşırıktan kaçınmıyorlardı. Mrs. Stowe'un romanına Güneyde 14 'cevap' neşredildi; bunlardan hiç biri sanat değeri taşımaz, haklarında söylenebilecek müsbet şey zencileri daha realist bir şekilde resmetmeleridir, zira devamlı olarak onlarla temas halindeydiler. W.L.G. Smith'in 'Gerçek haliyle Tom Amca'nın Kulübesi' (1825) romanında zenciler tembelle ve güvenilmez kimseler olarak anlatılır; Mrs. G.M. Flanders'in «Abanoz Put» romanı Kuzeyde iltica ettiği kasabanın halkı tarafından adetâ ilâhlaştırılan bir zencinin çıkarıldığı rezaletler tasvir edilir. Mrs. Mary H. Eastman'ın «Phyllis Teyzenin Kulübesi» Mrs. Stowe'a verilen en ciddi cevaplardan biridir, fakat gerçekçi tutumuna rağmen zencinin pek çok yönden beyazlarla boy ölçüşmeyeceğini iddia eder.

Joel Chandler Harris Amerikan zencisini en ustalıkla tanıtan yazarlardan biri olarak kabul edilebilir. Nasıl ki Cooper kızılderiye beyazlara yakın olduğu bir sırada yakalayıp resmedebilmişse, Harris de zenciye geçmişin anılarını, nesilden nesile devredilmiş folklorunu, hikâyelerini, inançlarını daha kaybetmediği bir anda ve adetâ onun bedeninin içine girerek çizmiştir. Eski Güneyi hemen hemen olduğu gibi takdim ettiği de söylenebilir. «Remus Amca» hikâyelerinde artık zenci alışlagelmiş klişe tip olmaktan çıkmış apayrı bir fert olmuştur.

Amerikan edebiyatında gerçekçilik akımı yerleştikten sonra zenci de sanatta hürriyete ve bir şahsiyete kavuştu. Güney geleneği içinde yetişmiş olmasına rağmen Mark Twain bu sahada da büyüklüğünü göstermiş, inandırıcı ve gelişmiş zenci karakterler yaratmıştır. Tanınmış romancı W.D. Howells Twain hakkında «tanıdığım Güneyliler arasında Güneyliliğini en çok kaybetmiş insan» der. Bundan kasdettiği tabii ki Twain'de mahallî hisler ve peşinhükümlerin kaybolup yerini cihanşümul insanî his ve düşüncelerin almış olduğudur. «Huckleberry Finn» ırklararası kardeşliğin büyük bir dramıdır : bu dram Huckleberry Finn'in Jim'i alelâde bir zenci köle olarak görmesiyle başlar ve sonunda kendisine müşfik bir babanın verebileceği her şeyi veren Jim'in insanlığını kabul etmesi ve alışlagelmiş Güney geleneğinden kopması ile sona erer.

Gerçekçi Amerikan yazarları arasında Stephen Crane («Canavar»), Upton Sinclair («The Jungle») ikna edici bir mizansen içinde sahici zenciler

yarattılar. Theodore Dreiser'in, yalnız bir insanın duyduğu fakat kolaylıkla ifade edemediği hisleri dramatize etmekteki büyük ustalığı zenciler konusunda da görülür («Nigger Jeff»); bu yönde Richard Wright üzerinde etkisi büyük olmuştur.

1920'den sonra zenci karakterlerin ve problemlerinin işleniş tarzı Howells gerçekçiliğinden farklı yeni bir realizmin doğuşu demek olmuştur bir manada. Howells için gerçekçilik «malzemenin gerçeğe uygun bir şekilde, fakat hayatın tatlı yönleri tercih edilerek, takdimi» idi. Amerikada azınlıkların durumu ise «gerçeğin tatlı yönlerini» tercihe ve iyimserliğe pek imkân bırakmıyordu. Meselâ William Faulkner bir natüralist olarak insan tabiatının şiddete meyyal yanını, zaafını, çaresizliğini ve vahşetini görüyordu. Romanları eski aristokratik ailelerin dejenerasyon olup çöküşünü, zencilerin tahammülünü ve maddeci yeni bir Güneyin doğuşunu anlatır. Beyaz karakterleri İç Savaşın doğurduğu değişiklikler karşısında yenilgiye uğramış, altüst olan toplumsal düzene uymak imkânı bulamayan, ümidini ve emniyet hissini kaybetmiş kimselerdir. Faulkner Güneyli beyazlarla zenciler arasındaki karmaşık ve çelişkilerle dolu ilişkilerle de ilgilenir ve muhafazakâr bir Güneyli olmakla beraber herşeyden önce bir insan ve sanatkâr olduğu için zencileri hiç alışılmamış bir dürüstlikle ele alır. Zencilere karşı, kısmen endişe, kısmen ümit, kısmen yukardan bakma, kısmen de hayranlıktan meydana gelen kompleks bir görüşü vardır. Yarattığı zenciler gurur sahibi oldukları kadar mütevazı ve vakurdurlar, olaylar karşısında dayanamıyarak kaçıp saklanmak isteği yanında bir şahsiyet kazanmak ihtirasıyla da yarırlar.

Erskine Caldwell'in başlıca temaları sefalet ile şahsiyetin dejenerasyon arasındaki ilişkilere dir. Fakir beyazlarla fakir zenciler arasında müşterek nokta olan sefaletin onları birleştirmesi gerekirdi, fakat gerçek bu değildir. Gelenekler, şüphe, peşinhükümler, hoşgörü noksanı buna engel olur. Her yönden sukutu hayale uğramış aç beyazların Caldwell'in romanlarında tek tesellisi, tek hissi emniyet süpürü zenciler üzerindeki devamlı baskıları ve onlara karşı giriştikleri tecavüz hareketleridir. Tahsilden, yeterli gıdadan ve yaşama şartlarından mahrum oldukları gibi bunları elde etme ümitleri de olmayan bu kimselerin gerçeğe göz yumabilmeleri ancak beyaz olmaları dolayısıyla takındıkları üstünlük, bir de din ve seks sayesinde mümkün olmaktadır.

Gerçekçi yazarlara tepki olarak yazılan romanların en tanınmış Margaret Mitchell'in «Rüzgâr Gibi Geçti» sidir : eski hissi klişeleri tekrarlaya-

rak aristokratik Güney toplumunu müdafaa eden bir eser. Fakat Amerikan toplumunun değişen şartları edebiyat alanına yeni boyutlar getiren beyaz yazarların da yanına yepyeni bir eleman kattı : zenci yazarlar. Beyaz toplumun zenci problemlerine olan tutumlarını gördükten sonra son safhada zencilerin edebiyat yoluyla kendileri ve içinde yaşadıkları beyazlar dünyası hakkında düşündüklerini özetleyelim.

Zenci nesri şiire nisbetle -belki de şiir daha derinlere kök salmış bir hassasiyet, sağlam, kendine güveni tam bir gelenek istediği için- daha süratle gelişti ve bugün yüksek bir seviyededir. Gerçek manada bir romancı diyebileceğimiz ilk zenci olan Charles W. Chesnutt, tuhaftır şimdi birçok zenci edebiyatçının yapmak zorunluğunu duyduğu bir şeyi, yani ırkının çektiği çileyi hikâye etmek, propaganda yapmak mecburiyetini hissetmedi. Romanı, bir romandan beklendiği şekilde, insanların ümitlerini, korkularını, çatışmalarını dramatize etmek için kullandı. W.E.B. Du Bois ve J.W. Johnson gibi propagandistlerin kuvvetli yanı da, utanç veya korku hissetmeksizin ve beyazları taklide kalkışmadan zenci hayatının bütün yönlerini aksettirmeğe çalışmalarıdır. Irk ayrımı dışındaki zenci yaşantısı da eserlere konu teşkil etmeğe başlamıştır, fakat aynı zamanda siyah-beyaz çatışmasının cazibesine kapılmalarını da tabii karşılamak gerekir, zira pekçok Amerikan zencisi için hayatındaki en önemli tek faktör siyah-beyaz ilişkileridir. Bahis konusu ilişkilerin çeşitli açılardan ele alınması mümkündür, ve bu zenci yazarların tam başarı kazandıklarını söyleyemeyeceğimiz bir husustur : çoğunluk romanı bir protesto vasıtası olarak kullanmağa devam etmektedir.

Richard Wright'ın meşhur «Native Son» (1940) romanı bunun iyi bir örneğidir. Birinci sınıf Amerikalı zenci yazarların belki de ilki olan Wright aynı zamanda Amerikan natüralist romanının gelişmesinde önemli bir mevki işgal eder. Wright'ın romanı çevrenin bir insanın karakterini nasıl yoğurduğunu, onu bir hayvana çevirdiğini ve gettodaki hayatın nasıl psikolojik anormallikler yarattığını anlatır. Tasvir edilen Chicago zenci mahalleleri ve muhitin sakinlerinden Bigger Thomas'ın trajedisidir. İlk kitabı «Tom Amcanın Çocukları» nda yaptığı gibi beyaz adaletsizliğinin siyah kurbanlarına sempati uyandırmağa çalışacak yerde Wright büyük bir tehlikeyi göze alır ve beyazların, zenciler hayvandan farksızdır şeklindeki iddialarını tasdik edecek şekilde bir Bigger Thomas çizer. Maksadı, sosyal tesirlerin insanı bir hayvana çevirdiğini ve böyle şartlarda şiddet hareketlerinin şahsiyetin ifadesi için tek yol halini aldığını göstermektir. Güney Chicago'nun sefaleti kuzeydeki mahallelerin serveti ile karşılaştırılır ve kitabın sanat değerini düşü-

ren taraf burada ortaya çıkar : kitabı zayıflatan şey, sefaletin ve renk ayrımının kurbanı olan Bigger'in hesabını cemiyetten sormak için Wright'ın, bilhassa romanın ikinci yarısında, sadece komünist ideolojisinden fayda ummuş olmasıdır. İnsanlık hislerinden mahrum veya aklı dengesini kaybetmiş bir adamın hikâyesinin bizi etkilemesi için onda da her insanda bulunan iyilik ve kötülük, sevgi ve nefret karışımlarının bir zerresini bulabilmemiz gerekir. Halbuki Wright böyle yapmıyor. Sansasyonel, inanılması her zaman kolay olmanın bir kitap yazmış ve bizden merhamet duymamızı istiyor. Bigger Thomas'ın, yazarı tarafından istismar edildiğini hisseden okuyucu için bu zor bir iş.

Daha geniş bir çerçeve içinde zenci edebiyatına zamanımızda yöneltilen -ve kolayca aksi isbat edilemeyecek olan- bir itham sosyal protestoya verdikleri ağırlık yüzünden sanat yönünden hafif kaldıklarıdır. Tabii ki toplumsal protestonun sanatla tamamen çatışması şart değildir; o takdirde Dickens'in, Twain'in eserlerini sanat bakımından reddetmemiz gerekirdi. Bu meselelerin kendileri için çok önem taşıdığını zenci yazarlar da bilmektedir. Şu var ki bazıları artistik bir objektiviteye kavuşabildikleri, takdim ettikleri zenci karakterlerin de insan olduklarını bağırarak isbata çalışmakla enerjilerini çarçur etmedikleri halde, bazıları zenci toplumuna karşı olan görevlerini her türlü nisbet ve denge ölçüsünden uzak bir şekilde ön plânda tutuyorlar. Zenci yazarlar yalnız zenci hayatını mı tasvir etmeli, «cihanşümul» meseleleri mi? Sanat bakımından ideal çözüm yolu herhalde zenci sanatçıların sanatın bütün dallarında bize zenci hayatını ve yaşantısını vermeleri, fakat ayrıca siyah beyaz herkes için müşterek olan konuyu, yani «insan» yönlerini işlemeleri olurdu. Caldwell, Faulkner Güneyin tabularını kırıp Güney romanının geniş potansiyelinden nasıl istifade edebilmiş, onu ortaya çıkarabilmişlerse, aynı şey zenci yazarlardan da beklenmelidir. Irkdaşlarına ihanet etmek, onları yanlış tanıtmak korkusu sanat bakımından sadece zararlı olabilir, zenci karakterinin ve düşünce tarzının bütün imkân ve çeşitleriyle ortaya konmasını önler. Zenci milliyetçiliği beyazların kendilerini reddetmesine karşı gösterilen tabii bir tepkidir. Çökmekte olduğunu iddia ettiği beyaz medeniyetin bir parçası olmağa çalışmanın yanmakta olan bir eve yerleşmekten farkı nedir diye sorarlar. Bu yabancılaşma hissini otomatik neticesi halk kültürüne dönmektir: yani beyaz orta sınıfın değerlerine karşı çıkarılabilecek bir sistem. Böylece zenci hayatının tipik bütün vasıfları milli zenci kültürü ile iftihar için vesile olur.

«Görünmeyen Adam» romanının yazarı ve belki de günümüzün en iyi zenci romancısı Ralp Ellison bu hususta onlardan ayrı düşünüyor : Avrupa medeniyeti öyle kolayca bir yana atılacak önemsiz bir şey değildir. Zencilik benliğine kavuşmak için muazzam kültür mirasımızı reddetmek olmaz. Dert gerçek olmakla beraber zenci milliyetçilerin teklif ettiği deva da öldürücüdür. Ellison «Görünmeyen Adam» da genç bir zencinin evvelâ Güneyde sonra da New York'taki hayatını anlatır. Peşpeşe uğradığı hayal kırıklıkları sonunda «görünmeyen bir adam» olarak Harlem'de bir yeraltı odasına çekilir, fakat bir gün müsbet bir zenci şahsiyeti kazanmış olarak tekrar yüzüne çıkıp insanların arasına katılma ümidi devam etmektedir. Yıkıcı aşırı tepki yoluna sapmıyan zenci yazarların tutumunu gene Ellison'ın şu sözleri çok iyi özetlemektedir : «Bir yazarın devamlı olarak sadece zencilikliğini düşünmesi bir tuzağa düşmesi demektir.»